

Verslag van een onderzoek naar enkele psychologische aspecten van de dienstweigeraars* (deel 2: testonderzoek)

door M. Kabela**

Amsterdamse Biografische Vragenlijst

Voor de meting van het neuroticisme leende zich het beste de door Wilde ontworpen A.B.V.-test, want deze heeft het voordeel dat hij op de Nederlandse bevolking geijkt is en reeds zeer uitgebreid is toegepast in Nederland. Een nadeel is echter, dat hij slechts een zeer beperkte persoonlijkheidsbeschrijving geeft. Aangezien deze test in de vakkringen zeer goed bekend is, volsta ik echter met een korte beschrijving.

De test kan afgenomen worden bij proefpersonen van beide geslachten van 13 tot 73 jaar. Hij kan zowel groepsgewijs als individueel afgenomen worden. Hij bestaat uit 107 'zelfbeschrijvende' testvragen, die met 'ja', 'neen' of '?' beantwoord moeten worden. De scoring geschiedt aan de hand van de sleutels, waarin alle items naar hun schaal zijn gekenmerkt. De item antwoorden worden differentieel gewogen. De schaalscores zijn de totalen van de uitgegeven punten per schaal. Interpretatie geschiedt met behulp van normen. Deze test bepaalt onderstaande persoonlijkheidskenmerken aan de hand van de volgende schalen:

- N-Schaal: neurotische labiliteit voor zover gemanifesteerd in de uiting van psycho-neurotische klachten;
- NS-Schaal: neurotische labiliteit voor zover gemanifesteerd in de uiting van functionele lichamelijke klachten;
- E-Schaal: introversie versus extroversie;
- T-Schaal: zelfkritische versus zelfdefensieve test attitude ('leugenschaal');
- MF-Schaal: masculiniteit versus feminiteit, bevindt zich nog in het research stadium.

* Het eerste deel van dit artikel werd geplaatst in het 11/12 nummer 1973 van dit Tijdschrift, zie ook daar voor een vermelding van de medewerkers aan dit onderzoek.

** Zenuwarts.

ABV scores van gewetensbezwaarden (Gemiddelden en Standaard afwijkingen)

ABV	aantal personen	N		NS		E		T		
		n	x	s	x	s	x	s	x	s
groepsgewijs										
afgenomen	88	61,1	23,0	19,7	5,7	50,0	16,9	38,8	10,3	
schriftelijk										
afgenomen	47	63,3	26,0	19,7	6,4	49,1	16,0	39,6	8,1	
persoonlijk										
afgenomen	38	68,4	27,4	21,6	7,3	44,9	14,8	39,1	9,3	
	173	63,3	24,9	20,1	6,3	48,7	16,3	39,1	9,5	

Per criterium zijn de twee uiterste gemiddelden (van de 3 bij $n = 88, 47$ en 38) vergeleken met de Toets van Student voor twee steekproeven. Nergens werd een significant verschil gevonden bij $\alpha = 0,05$ tweezijdig. Daar het verschil in scores voor de 3 groepen niet significant is, kunnen zij samen als een groep beschouwd worden.

N	NS	E	T
$n = 88$ versus $n = 38$	$n = 88$ versus $n = 38$	$n = 88$ versus $n = 38$	$n = 88$ versus $n = 47$
Toets van Student			
$t_{124} = -1,54$	$t_{124} = -1,60$	$t_{124} = 1,62$	$t_{133} = -0,46$
$P_D > 0,10$	$P_D > 0,10$	$P_D > 0,10$	$P_D > 0,50$

P_D = tweezijdig overschrijdingskans.

De correlaties van de gemiddelde ABV scores met de percentielen

(Zie: G. J. S. Wilde: *Neurotische labiliteit gemeten met de vragenlijstmethode*; Uitg. van Rossem-A'dam; 1963; blz. 158.)

	scores	percentielen	
		1 t/m 100	dec. 1 t/m X
N	63	77	dec. VIII
NS	20	76	dec. VIII
E	49	38	dec. IV
T	39	21	dec. II

Volgens deze resultaten is de neurotische labiliteit van de gewetensbezwaarden, onderzocht met de ABV-test, matig sterk. De extroversie is laag. De zelfkritische test attitude is vrij laag, ofwel normaal.

Commentaar op de resultaten van de ABV-test

Het onderzoek heeft aangetoond, dat deze groep dienstweigeraars vrij hoog scoort op de neuroticisme schaal van de ABV-test. Hoe moet men dit feit interpreteren en vooral hoe kan men een verkeerde uitleg hiervan voorkomen? Want het ging er bij dit onder-

zoek niet om om één of ander etiket uit de rijke schatkamer der psychologische ziektebeelden op deze groep op te plakken, maar om d.m.v. het psychologisch onderzoek de dienstweigeraars vanuit de discipline der psychologie beter te begrijpen.

Dit onderzoek heeft alleen aannemelijk gemaakt, dat de dienstweigeraars het waarschijnlijk met zichzelf moeilijk hebben, in ieder geval klagend in de wereld staan (oftewel hoog scoren op de N schaal van de ABV-test).

Aan de andere kant is het merkwaardig, dat dit resultaat van de ABV-test in tegenspraak is met alles wat de dienstweigeraars in dit onderzoek (zie de uitkomsten van de enquête, van het onderzoek van het Ik-ideaal en de identificatie met vader) tot nu toe over zichzelf kenbaar hebben gemaakt. Volgens de dienstweigeraars was immers de gezinssfeer bij hen thuis optimaal, hun ouders hebben hen veel aandacht en liefde gegeven, hun zelfstandigheid gestimuleerd en zij zijn altijd op hun ouders gesteld geweest. Ook wat het 'geboortenummer' betreft, de gegevens over 'broken homes' en de psychosexuele ontwikkeling, zijn er geen storende feiten aan het licht gekomen. Hun identificatie met hun vaders is eveneens goed gebleken. Men zou immers kunnen veronderstellen dat het hoge N-score op de ABV-test zou corresponderen met ongunstige gebeurtenissen of situaties in de jeugd. Dit is echter niet gevonden en dat maakte de interpretatie van de uitkomsten veel moeilijker.

Ook kan men zich afvragen of de verkregen testcores verwijzen naar de achtergronden van waaruit men dienst weigert of naar de reactie op de dissidente situatie, waarin de dienstweigeraars als zodanig hun rol moeten spelen. De dienstweigeraars zijn immers in een sociale situatie geplaatst, die op zichzelf een variabele vormt met welke wij bij het onderzoek niet speciaal rekening hebben gehouden.

Een ander onderzoek (W. K. B. Hofstee: Rapport Departement voor Defensie (Marine), Bureau Sociale Psychologie, 1963) heeft reeds aangetoond dat de ABV-test een slecht instrument is bij de geschiktheidsbepaling van militairen. Op grond hiervan heeft onze uitkomst dus ook geen invloed op de erkenningsprocedure als gewetensbezwaarde.

De voorgeschiedenis van de Conceptual System Test

De historische ontwikkeling, vanaf de eerste pogingen om politieke opvattingen met behulp van de psychologie te verklaren, via het definiëren van de autoritaire persoonlijkheid tot de meting van het conceptueel functioneren, is met een boeiende avonturenroman te vergelijken. Hier volgt een summier weergave van deze historische ontwikkeling, ontleend aan het kort historisch overzicht van de doctoraalscriptie van H. Pinxteren (*Vorm en inhoud van politieke opvattingssystemen*, Psychologisch Laboratorium, Katholieke Universiteit, Nijmegen, nov. 1971).

Reeds Freud heeft rondom 1926 de relatie tussen ideologie en persoonlijkheid aan de orde gesteld. In *Hemmung, Symptom und*

Angst heeft hij o.a. gewezen op het feit dat door angst bepaalde afweermechanismen in werking gesteld kunnen worden, die ondermeer hun uitwerking hebben in het vlak der politieke houdingen en opvattingen (sublimatie). In 1930 probeert Horald Lasswell (*Psychopathology and Politics*) met behulp van de psycho-analyse politieke opvattingen te verklaren en stelt dat deze niet het resultaat zijn van een logisch redeneer-proces, maar uitingen van irrationele drijfveren, die gerationaliseerd worden. Met de opleving van politieke problematiek en strijd in Europa tussen de twee wereldoorlogen, neemt ook de belangstelling van de wetenschapsmensen voor de politiek toe. R. Stranger in 1936 heeft als eerste een poging gedaan politieke attitudes via schalen te meten. Onder invloed van het in die tijd opkomende fascisme steeg toen de belangstelling voor de studie van de rechtse politieke opvattingen in het bijzonder en Stranger identificeerde ook in de Duitse en Italiaanse fascistische literatuur zeven inhoudsgebieden, t.w. nationalisme, imperialisme, militarisme, radicaal antagonisme, antiradicalisme, middleclass bewustzijn en sterke-man filosofie. Men verwonderde zich er zeer over hoe het mogelijk was dat in Duitsland, naast een sterke socialistische en communistische beweging, plotseling het fascisme de boventoon ging voeren. Onderzoekers uit het *Frankfurter Institut für Sozialforschung*, zoals Fromm, Marcuse, Horkheimer e.a. poogden met de psycho-analytische methode te ontdekken wat de redenen waren voor de bereidheid steeds meer de fascistische opvattingen te accepteren (*Studien über Autorität und Familie*). In 1943 verschijnt er een opvallend artikel van Maslow over de autoritaire persoonlijkheid. In 1946 publiceert Sartre *Reflections sur la Question Juive* en Reich *Massenpsychologie des Fascismus*.

Op basis van deze voorgeschiedenis en als product van een jarenlang researchproject verschijnt (vrij laat) in 1950 het boek van Adorno en zijn medewerkers van de Berkely Group, *The Authoritarian Personality*. De schrijvers beschouwen dit werk als een bijdrage tot de kennis van de persoonlijkheid in het algemeen en niet louter, zoals het door anderen gezien werd, als studies over 'rechts' vooroordeel. Toch was het een feit dat de *F-schaal* van Adorno slechts het rechtse autoritarisme, het ethnocentrisme, antisemitisme en het politiek en economisch conservatisme, heeft gemeten. Ook in Nederland werd deze F-schaal vaker bij een onderzoek gebruikt, o.a. door J. Weima (*Autoritaire Persoonlijkheid en Antipapisme*, dissertatie, 1963), A. Lange (*De autoritaire Persoonlijkheid en zijn godsdienstige wereld*, dissertatie, Amsterdam, 1971), en anderen.

Als gevolg van de koude-oorlogneurose krijgt niet alleen de vijandige ideologie van het communisme de belangstelling, maar werd ook de interesse van de wetenschapsmensen voor de persoonlijkheid van de communist gewekt. Men ging de Berkely Group verwijten, dat zij alleen maar oog hadden voor rechts authoritarianisme en de studie van links authoritarianisme verwaarloosd hadden.

Verscheidene onderzoekers, o.a. Shils probeerden aan te tonen dat

er enige werkelijke inhoudelijke overeenkomsten zouden zijn tussen fascistische en communistische bewegingen. Eysenck heeft op grond van zijn onderzoeken een twee-dimensionale theorie ontworpen, volgens welke communisten en fascistten, hoewel zij resp. extreem links en rechts zijn, beide toughminded zijn. Dat wil zeggen, dat het niet juist is volgens deze theorie i.v.m. communisten en fascistten alleen te denken aan tegengestelde extremen, dus slechts rekening te houden met één dimensie. Eysenck meent dat attitudes, die hij radicaal en conservatief noemt, instrumentele gewoontes zijn omdat zij beloning opleveren (zij zijn dus gebaseerd op instrumenteel leren (Skinner)) Attitudes die hij tenderminded en toughminded noemt, reflecteren verschillende maten van klassieke conditionering (Pavlov). Dat betekent dat fascistten en communisten op dezelfde wijze klassiek geconditioneerd zijn.

Rokeach wil een einde maken aan het geharrewar over al dan niet bestaande inhoudelijke of formele overeenkomsten/verschillen tussen fascistten en communisten. Het leidt voor hem geen twijfel dat de F-schaal een instrument is om potentieel fascisme te meten. Hij wil de specifieke ideologische inhoud uit de theorie weren en wil het autoritarianisme zo definiëren, dat een directe relatie tussen bepaalde maatschappelijke waardesystemen en de kenmerken van de persoonlijkheidsstructuur niet in de theorie geïmpliceerd zouden worden. Rokeach probeerde dit nu te doen door autoritarianisme te relateren aan structurele kenmerken van het cognitieve systeem. Daarom probeert hij formeel de definities van de maatschappelijke waardesystemen en de kenmerken van de persoonlijkheidsstructuur gelijk te stellen. Persoonlijkheid en ideologie moeten volgens hem beide opgevat worden als een 'organisation of beliefs and expectancies'. Het beeld dat bepaalde mensen hebben van de 'realiteit' heeft een functie van het bieden van zekerheid, die dan weer verhindert dat deze mensen open staan voor bepaalde informatie vanuit hun omgeving. Het beeld dat iemand heeft van de realiteit kan men zich voorstellen als een systeem van opvattingen omtrent allerlei afspraken van deze realiteit. Deze opvattingen (beliefs), die verbaal en nonverbaal zijn, impliciet, omschreven kunnen worden als sets of verwachtingen, kunnen zowel positief (belief) als negatief (disbelief) zijn. De organisatie van deze beliefs-disbeliefs, d.w.z. het cognitieve systeem, ziet Rokeach op een continuum, waarbij aan de ene kant van een relatief 'gesloten' en aan de andere kant van een relatief 'open' functioneren sprake is. Rokeach onderscheidt op dit continuum drie dimensies als uitgangspunt voor een beschrijving van de kenmerken van 'open' en 'geslotenheid' van het cognitieve systeem. Deze dimensies zijn:

- a – de positief-negatief dimensie (belief-disbelief);
- b – de centraal-perifeer dimensie;
- c – de tijdperspectief dimensie.

Zijn theorie van dogmatisme (1954) baseert dus niet meer op een dynamische persoonlijkheidstheorie (psycho-analyse), maar op de Gestalttheorie, de S-O-R model en cognitieve organisatie van de

persoonlijkheid. Op de door hem ontworpen *D-schaal* scoren zowel autoritair linkse als rechtse groepen en individuen hoog. Maar de critici hebben er op gewezen dat de inhoud van politieke opvattingen niet helemaal te verwaarlozen is, omdat die invloed blijkt te hebben op de precieze plaats, waarop mensen met politieke tegenovergestelde opvattingen samenvallen op de gesloten pool van Rokeach' continuüm. De onderzoekers zochten verder om een beter antwoord te kunnen geven op de vraag wat precies het '*something relatively independent of ideological content*' is en wat voor implicaties dat heeft. Eén van deze onderzoekers is Harvey, wiens Conceptual System Test, bewerkt door de vakgroep Kultuurpsychologie te Nijmegen, wij bij het onderzoek met de dienstweigeraars gebruikt hebben.

De Conceptual Systems Test van Harvey

Naus en Pinxteren hebben in hun publicaties de theorie van Harvey duidelijk samengevat en zijn vier conceptuele systemen als volgt omschreven (P. J. Naus: *Conceptuele systemen en semantische ruimte*; proefschrift, Nijmegen 1970; blz. 49 e.v., blz. 57; A. Pinxteren: *Vorm en inhoud van Politieke Opvattingssystemen*, doctoraalscriptie Cultuurpsychologie, 1971, Psychologisch laboratorium, Nijmegen, blz. 45-47):

Volgens Harvey zal er iemand, wanneer hij met een voor hem relevante situatie wordt geconfronteerd deze structureren, zal er een zin aan toekennen. Hij zal verschillen en overeenkomsten tussen dingen en tussen gebeurtenissen zien en evalueren, oorzaak-en-gevolg-reacties leggen, voorspelbaarheden ontwarren, doelen en middelen onderscheiden. De structurering gebeurt met behulp van 'concepten', die als filters, schema's, referentiekaders bemiddelen tussen binnenkomende prikkels en reacties van het organisme. Wij 'lezen' de realiteit via onze concepten. Dingen en gebeurtenissen worden gepercipieerd – wat ook hun vervorming kan inhouden – conform de concepten, die wij ervan hebben. Zonder inschakeling van concepten zou de wereld een chaos zijn.

Het centrale begrip van de theorie van Harvey is dus het *concept*. De conceptuele organisatie is echter niet een stabiel en relatief onveranderlijk interpretatiekader. D.m.v. een wisselwerking met de omgeving, ofwel de interactie tussen dispositionele en situationele factoren ontstaat er een grotere differentiatie onder de concepten; er worden nieuwe en meer verfijnde concepten gevormd, hetgeen een betere aanpassing aan de situationele eisen inhoudt. Deze aanpassing maakt weer een betere integratie van nieuwe concepten met de reeds bestaande mogelijk. Deze ontwikkeling verloopt sprongsgewijs, waardoor verschillende persoonlijkheidssystemen ontstaan. Op den duur ontstaan door de verdergaande differentiatie en integratie uiteindelijk het Zelf ('the intertwined totality of one's concepts').

Concepten, conceptuele systemen en ook het Zelf zijn inhoudelijk en structureel te beschrijven. De structurele variaties, die concepten, conceptuele systemen en het Zelf in de loop van hun ont-

wikkeling ondergaan, liggen op de *concreet-abstract dimensie*. Volgens Harvey kan men in het algemeen stellen dat de mate van concreetheid-abstractheid bepalend is voor de wijze waarop het organisme zich aan de omgeving aanpast. In geval van concreet functioneren, is er een stimulus-gebondenheid, die voortvloeit uit gebrek aan differentiatie tussen interne en externe wereld ('high stimulus-response requiredness'). Personen, die abstract functioneel functioneren, kunnen zich makkelijker losmaken van de situatie, zijn daarom in staat tot een grotere relativiteit van denken en handelen. Hun gedrag en reacties zijn minder stereotiep en moeilijker voorspelbaar.

Harvey stelde dat men, naargelang de opvoeding van de persoon in zijn jeugd, tot één van de door hem beschreven 4 persoonlijkheidssystemen zal behoren:

System I

Deze wijze van conceptueel functioneren is het gevolg van een ontwikkelingsproces waarin het kind geconfronteerd werd met een opvoedingssituatie waarin anderen, m.n. onaantastbare autoriteiten, de doeleinden van het gedrag vaststelden, evenals de regels die daarbij in acht genomen dienden te worden zonder explicitering en rechtvaardiging van deze voorschriften. De omgeving is zeer gestructureerd en de opvoeder treedt consequent op (reliable unilateral training).

De conceptuele structuur die hiervan het gevolg is wordt gekenmerkt door een voorkeur voor gepolariseerde differentiaties, d.w.z. een ongenueanceerde wijze van beoordelen van gebeurtenissen, toestanden, personen etc. in termen van goed-slecht, mooi-lelijk, geoorloofd-ongeoorloofd. Gepaard hieraan gaat de afkeer van onduidelijkheid en ambiguïteit die leidt tot absolutisme in opvattingen en toepassen van regels. Deze rigiditeit kan opgevat worden als een defensiemechanisme tegen situaties die door hun complexiteit of veranderlijkheid niet met de globale (concrete) indelingsschema's overeenstemmen op grond waarvan system I-persoonen zich afsluiten voor informatie die met deze concrete schema's in strijd is. De behoefte aan regelmaat blijkt ook uit stereotiep gedrag dat ritueel en volgens vaste normen verloopt, het geen verklaart waarom representanten van dit persoonlijkheidssysteem zich sterk identificeren met sociale rollen en statusposities.

Omdat zij geen onderscheid maken tussen middel en doel blijft de vraag naar de zin van bepaalde regels en gedragsgewoonten buiten beschouwing en wordt de ratio daarvan gedelegeerd aan autoriteiten en instituties waarvan deze personen zeer afhankelijk zijn en waaraan ze hun zekerheid ontleenen. Op grond hiervan worden mensen, gedragingen en ideeën beoordeeld naar de conformiteit met de heersende normen (autoriteit), i.p.v. in termen van nuttigheid, doelmatigheid etc. Dit verklaart de intolerantie t.o.v. mensen die andere normen en waarden hanteren dan deze system I-persoonen zelf.

System II

Dit persoonlijkheidssysteem is in zoverre gedifferentieerder en daarom abstracter dan het voorgaande dat er een onderscheid gemaakt wordt tussen de interpretaties van de werkelijkheid zoals de autoriteit die voorschrijft en de interpretaties op grond van eigen standaarden. Er is sprake van oppositie tegen externe controle van het eigen gedrag.

De opvoedingssituatie waarin deze personen verkeerden heeft echter de vorming van werkelijk eigen d.w.z. onafhankelijke standaarden belemmerd.

Op grond van opvoedingscondities nl. is de system II-persoon blijven steken in verzet (rebellie) tegen autoritair opgelegde criteria en voorschriften.

D.w.z. de system II-persoon is van dezelfde externe invloeden afhankelijk als de system I-persoon, in die zin dat in het geval van deze laatste er sprake is van positieve gebondenheid. Dit is het gevolg van opvoedingscondities die dezelfde zijn als die welke verantwoordelijk zijn voor het ontstaan van system I-kenmerken, maar in een belangrijk opzicht daarvan verschillen nl. door het feit dat ze inconsequent zijn (unreliabele unilateral training). Hoewel dit systeem meer gedifferentieerd is dan het eerste, zijn de verschillen te gering om de structurele overeenkomsten te verbergen. Ook de system II-persoon wordt gekenmerkt door hardnekkige standpunten, ongevoeligheid voor informatie die daarmee niet strookt, dus (relatieve) geslotenheid.

System III

Representanten van dit persoonlijkheidssysteem zijn abstracter in hun functioneren dan de personen wier functioneren behoort tot de voorgaande systemen. Deze grotere abstractheid blijkt vooral uit het gemak waarmee een eenmaal ingenomen standpunt weer kan worden opgegeven.

Dit is het gevolg van het feit dat de opvoedingssituatie waarvan deze wijze van functioneren het gevolg is, van eerder genoemde opvoedingscondities afwijkt in de zin dat het subject niet meer hoeft te beantwoorden aan gedragscriteria en voorschriften die van buitenaf worden opgelegd.

De system III-persoon kreeg in zijn opvoeding nl. de gelegenheid deze criteria etc. zelf op te stellen. Het typische kenmerk van deze training is dat het kind niet direct maar indirect met de realiteit in aanmerking komt door het anticiperende gedrag van de opvoeder dat gekarakteriseerd wordt door een overbezorgdheid en overprotectie (protecting informational training). Zo leert de persoon te appelleren aan of gebruik te maken van zijn sociale omgeving en deze zo nodig te manipuleren wanneer hij in moeilijkheden verkeert. De karakteristieke houding t.o.v. de medemens wordt gekenmerkt door de behoefte aan sociaal contact, de behoefte om genegenheid van anderen te winnen. Dit komt voort uit de angst op zichzelf te worden teruggeworpen en als consequentie daarvan zonder de steun van anderen zich staande te moeten houden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het oordeel van andere mensen nodig is voor zijn zelfwaarde en dat hij ook gemakkelijk door anderen beïnvloed wordt omdat hij bereid zal zijn zijn mening aan die van anderen aan te passen om hun sympathie niet te verliezen. Er is dus geen sprake van afhankelijkheid van autoriteit en regels, maar van de mensen waarmee hij contact heeft (groepsafhankelijkheid). In het intermenselijk contact is een bepaalde manipulatieve houding aanwezig omdat hij m.n. geleerd heeft dat hij in staat is anderen ertoe te brengen dingen te doen die in zijn eigen voordeel zijn.

System IV

Dit persoonlijkheidssysteem is het resultaat van een ontwikkelingsproces dat op geen van de eerste 3 stadia tot stilstand is gekomen. Dit, omdat opvoedingscondities en conceptuele structuur in harmonie met elkaar waren. Kenmerkend voor deze opvoedingssituatie is de ruimte die het subject wordt gelaten tot exploratie van de omgeving wat niet wil zeggen dat de opvoeder het kind zijn gang maar laat gaan. Integendeel, de opvoeder is zeer actief en wel vooral in zijn poging om te vermijden dat het kind dingen gaat doen en denken omdat de opvoeder dat wil. Hij doet dit door de omgeving zoveel mogelijk aan te passen aan de mogelijkheden van het kind zodat dit zelf kan ontdekken, daarbij treedt de opvoeder op als informatiebron of informatiebemiddelaar (interdependent informational training).

De meest opvallende eigenschappen die de system IV-persoon van de exponenten van de vorige systemen onderscheiden, zijn autonomie en onafhankelijkheid: hij gaat af op zijn eigen standaarden waarbij hij allereerst informatieverricht is. Hij is daarom flexibel in zijn aanpassing en genuanceerd in zijn oordelen. Dat wil niet zeggen, dat hij met alle winden mee waait, want hij kan zich engageren zonder dogmatisch te zijn. Dat is mogelijk, omdat een van de meest saillante eigenschappen van de system IV-persoon is overtuigingen te hebben zonder vooroordelen, d.w.z. hij wordt gekenmerkt door 'abstracte geslotenheid'.

De CST-test werd in Nijmegen door de Vakgroep Kultuurpsychologie o.l.v. Drs. L. Hagendoorn geëvalueerd (zie: De Conceptual Systems Test; eerste versie CST-76; Intern rapport vakgroep Kultuurpsychologie, Nijmegen, 1972; Psychol. laboratorium, Katholieke Universiteit). Bij clusteranalyse werd er geen behoorlijke factor III gevormd: eenmaal een cluster van 8 items met een KR van .64, eenmaal 3 items met een KR van .51 en eenmaal 6 items met een KR van .63. Bij de toetsende analyse ontstonden er 2 clusters. Vergelijking van deze clusters bracht systematische verschillen aan het licht: het is mogelijk het cluster met een KR van .61 een aanwijzing voor *indirect* system III functioneren te noemen en het andere cluster: *direct* system III functioneren (zie blz. 18 van bovengenoemd rapport). Een persoon van system III is sterk afhankelijk van interpersoonlijke relatie en sympathie. Komt hij in een omgeving waarin deze behoefte niet geaccepteerd wordt, dan zullen gevoelens van eenzaamheid en insufficiëntie naar boven komen. Dat wijst op indirect functioneren van system III. Deze persoon behoort dus zeker tot dit system III, maar heeft eenvoudig door de omgeving niet de kans gekregen zich als zodanig te manifesteren.

De afname van de CST-test

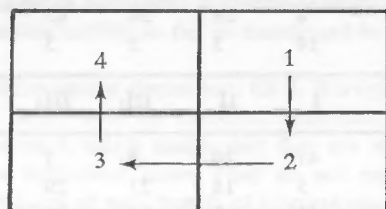
De proefpersoon ontvangt een stapeltje op volgorde gelegde kaartjes, die genummerd zijn van 1 t/m 76. Op elk kaartje staat een uitspraak, zoals b.v.: 'Iedereen moet kunnen doen waar hij zin in heeft', 'Als twee mensen willen samenwerken moeten ze ook maar trouwen', 'Opvoeding leidt tot bekrompen individuen', 'Gegaz dient tot elke prijs vermeden te worden', etc.

De proefpersoon moet deze 76 kaartjes over de 4 vakken op een ander blad verdelen, overeenkomstig zijn eigen oordeel over een bepaalde uitspraak, zonder op de aantallen in een bepaald vak te letten. Aangezien het echter de bedoeling is dat hij 19 uitspraken in elk vak van het blad krijgt, moet hij de uitspraken in het 'eens'-vak tellen. Liggen er meer dan 19, dan haalt hij het teveel eruit, maar zodanig dat de weggenomen kaartjes, diegene zijn van de uitspraken uit het eens-vak waar hij het het minst mee eens is en deze legt hij in het 'twijfel, toch eens'-vak;

— liggen er minder dan 19, dan haalt hij het tekort uit het 'twijfel, toch eens'-vak, zodanig dat de aanvullende kaartjes diegene zijn waarvan hij het in het 'twijfel, toch eens'-vak het meest mee eens is;

— hetzelfde gaat hij vervolgens doen voor het 'twijfel, toch eens'-vak.

Zo werkt hij door (volgorde zie onder) totdat in alle hokjes 19 kaartjes liggen:



De items, die in vak 'eens' liggen, krijgen score 4, 'hoewel twijfel, toch eens' score 3, 'hoewel twijfel, toch niet mee eens' score 2 en 'oneens' score 1. Deze scores zijn gebruikt om de intercorrelaties tussen de items te berekenen, waarop de factoranalyse is gebaseerd.

De resultaten van het Conceptual Systems Test

Op de CST-76 scores is een factoranalyse uitgevoerd over drie groepen proefpersonen tezamen. Groep proefpersonen 'Nijmegen' is een representatieve steekproef van de mannelijke beroepsbevolking tussen 20 tot 50 jaar (N: 92); Proefpersonen aangeduid in de onderstaande tabel met 'Kabela' zijn 158 dienstweigeraars die de CST-test goed ingevuld hebben (18 hebben de test onvolledig of slecht ingevuld en werden dus niet meegerekend):

Proefpersonen uit de groep 'Veeger' zijn patiënten met huidziekten, die verpleegd werden ten tijde van het onderzoek in de Veeger-kliniek te Nijmegen, het waren mannen zowel als vrouwen (N: 26).

Principale componenten analyse met opgave van 5 als minimum en maximum aantal factoren, waarbij de communaliteit is geschat door de multiële correlatie. Na varimax rotatie zijn de factor scores op de 5 factoren berekend volgens de regressiemethode. Dit resulteerde in 5 factorscores per proefpersoon. Beschouwen wij de hoogste van deze 5 factorscores als aanwijzing voor de dominante wijze van conceptueel functioneren van de persoon, dan krijgen wij de navolgende tabel, betreffende de verdeling van de onderscheiden vormen van conceptueel functioneren bij de 3 groepen (zie volgende bladzijde).

Bij de interpretatie van deze tabel dient er rekening mee te worden gehouden dat:

1 — alleen de factoranalyse over de 3 groepen samen leidden tot één factorstructuur, waarbij de items van de 5 systems elk consistent op een factor vielen;

2 — de percentages verklaarde variantie per factor respectievelijk waren voor system I : .10

system II : .06

system III: .06

Verdeling van het aantal proefpersonen volgens de 5 conceptuele systemen

System =		I	II	III _i	III _d	IV	
Abso- luut	Nijmegen	43	18	7	6	18	N = 92
	Kabela	8	29	36	45	40	N = 158
	Veeger	14	3	5	3	1	N = 26
System =		I	II	III _i	III _d	IV	
%	Nijmegen	47	20	8	7	20 = ong. 100%	
	Kabela	5	18	23	29	25 = ong. 100%	
	Veeger	53	12	20	12	4 = ong. 100%	

system III_d: .04

system IV : .06

dus een totaal verklaarde variantie .32;

3 – de uitkomst van de factoranalyse wel een aanwijzing geeft voor het onderscheid van de 5 systemen, maar geen enkele garantie inhoudt omtrent de validiteit van de gebruikte items;

4 – bij het hanteren van de hoogste factorscore als indicatie van het dominante conceptuele system is afgezien van de grootte der verschillen in de 5 factorscores per proefpersoon.

Wat in de bovenstaande tabel opvalt, is dat bijna de helft van de proefpersonen uit de representatieve steekproef Nijmegen dominant op system I scoren en dus in traditionele zin autoritair zouden zijn. Daarentegen zien wij bij de dienstweigeraars zich niet in sterkere mate dan in de steekproef tegen autoriteit afzetten, zoals zou blijken uit de scores op system II. Daarentegen scoren de dienstweigeraars hoger dan de personen uit de steekproef op de items van system III, met name op system III direct. Zij blijken dus, als deze CST schaal tenminste valide is, in sterkere mate afhankelijk te zijn van interpersoonlijke sympathie. Voorts blijkt dat de dienstweigeraars eerder in positieve dan negatieve zin van de steekproef afwijken betreffende hun system IV scores, oftewel dat binnen hun groep meer mensen aanwezig zijn die zelfstandig kunnen beslissen wat goed en slecht voor hen is.

Op de *ABV-test* scoorden de gewetensbezwaarden hoog op de N en op de NS-schaal.

Ook de *CST-76 test* gaf interessante resultaten te zien: slechts 5% van de onderzochte gewetensbezwaarden scoorde dominant op system I, wat betekent dat zij weinig in traditionele zin autoritair zouden zijn. Zij verzetten zich niet sterker tegen een autoriteit dan proefpersonen van een representatieve steekproef van de mannelijke bevolking. Zij zijn voorts sterk afhankelijk van interpersoonlijke sympathie en in het algemeen kunnen zij zelfstandig beslissen wat goed of slecht voor hen is.

Summary

Report on an investigation concerning some psychological aspects of conscientious objectors (part 2: testprocedure and results).

In the ABV-test, (Amsterdamse Biografische Vragenlijst, a Dutch personality questionnaire), the conscientious objectors scored highly on the N-scale, (neurotic lability as far as manifested in psycho-neurotic complaints), and on the NS-scale, (neurotic lability as far as manifested in functional physical complaints).

The CST-76 test, (Conceptual system test, (O. J. Harvey c.s.)), also showed interesting results: only 5% of the examined conscientious objectors scored dominantly on system I, which means that they are supposed to be little authoritative, in the traditional sense. They do not resist authority more strenuously than subjects of experiments of a representative random.

Literatuur

Vermeld in de tekst.